

STEREOTIPURILE ETNICE ȘI PROCESUL DE STEREOTIPIZARE

Sanduleac Sergiu, lector universitar, U.P.S. „Ion Creangă”

Ceban Natalia, psiholog, manager resurse umane, Colegiul Mondostud-Art

Summary

This article explains the nature of stereotypes. It is given the definition of ethnic stereotypes. And it is also explained the difference between stereotypes and stereotypization through different aspects. In this article the readers can find the function of stereotypes after different authors.

Un rol important în relațiile dintre grupuri îl au stereotipurile sociale ce nu reprezintă altceva decât imaginea schematizată ale obiectelor sociale, caracterizate printr-un grad ridicat de coerență a reprezentărilor individuale. Stereotipurile sunt însușite din copilărie, de obicei din surse secundare, nu din experiența proprie și sunt utilizate de către copii cu mult timp înainte de apariția ideii clare despre grupurile din care fac parte.

Pentru prima dată termenul de stereotip a fost utilizat de jurnalistul și politologul american W. Lippmann. În conformitate cu opinia acestuia stereotipurile reprezintă imagini ale lumii înconjurătoare ce sunt ordonate și determinate de specificul cultural. Acestea au rolul de a economisi efortul depus în perceperea unor obiecte sociale complexe și de a proteja valorile și drepturile individului [1].

Cu alte cuvinte, stereotipurile orientează individul în multitudinea de informații sociale și îl ajută să-și mențină o stimă de sine la nivel înalt. Trebuie de remarcat că cele mai multe cercetări cu privire la stereotipuri au fost realizate anume pe stereotipurile etnice. Prin stereotipurile etnice de obicei se subînțelege o imagine schematizată a comunității etnice proprii, ce în literatura de specialitate sunt numite (autostereotipuri) sau străine (heterostereotipuri), ce reflectă o cunoaștere simplificată (uneori inexactă sau distorsionată) despre particularitățile psihologice și comportamentul reprezentanților unui popor în baza căruia se formează o părere stabilă cu implicarea aspectului emoțional despre o națiune sau despre propriul popor. [2, p. 75]

Astfel într-un experiment organizat de cercetătorii americani D. Katz și K. Braly, care la începutul anilor '30 au studiat stereotipurilor rasiale și etnice ale studenților de la Universitatea Princeton, a fost identificat un grad înalt de corelație în atribuirea unor caracteristici la zece grupuri etnice (americani de culoare alba, afro-americieni, britanici, irlandezi, germani, italieni, evrei, chinezi, japonezi, turci). Din acest studiu a reieșit că, 84% dintre subiecți credeau că afro-americii sunt superstițioși, 78% că germanii au reușite în științe, etc., [3].

Metodica „Atribuirea calității” ce a fost utilizată în acest experiment, a devenit astfel extrem de răspândită în SUA, Europa și alte țări, etc.

Stereotipurile des sunt utilizate în literatură, artă și în mass-media, însă până în prezent nu s-a stabilit pe cât de adecvat și obiectiv sunt reprezentate stereotipurile în aceste domenii. Acest tip de orientare ce adună în grupuri diverși specialiști se numește *imagologie*.

Până în prezent se consideră că stereotipurile reprezintă un fenomen negativ, aceasta se datorează faptului că în știință mai des se studiază stereotipurile negative ce discriminează minoritățile etnice. Astfel, G. Le Bon utiliza în lucrările sale termenul de „rasă inferioară”. A. D. Karnishev afirma că atunci când este utilizat termenul de „rasă inferioară” cu privire la o minoritate etnică, apar involuntar gânduri despre „sălbăticia manierelor comportamentale”, adică lipsă de idealuri și cultură, lipsa tendinței spre frumos, cu toate că în marea majoritate a cazurilor nu este așa [2].

De precizat că ar trebui să se facă o distincție clară între stereotipuri ca fenomen social și stereotipizare ca un proces psihologic. În psihologia socială, în ultimele decenii sub influența cognitivismului, procesul de stereotipizare este privit ca formă rațională de cunoaștere, ca un caz special al unui universal de clasificare:

Cercetătorii americani W. G. Stephan și C. W. Stephan consideră că stereotipurile – aproape întotdeauna sunt o consecință inevitabilă a clasificării. Crearea unei categorii sociale, ne permite să ne concentrăm pe anumite caracteristici datorită cărora oamenii ce aparțin unei sau altei categorii, sunt percepute ca fiind similare și diferite de alte persoane [4, p. 7].

Cu toate acestea, stereotipurile nu reprezintă în totalitate o consecință absolut inevitabilă a clasificării: astfel persoana poate fi identificată în baza unor calități obiective ca fiind membru al unei categorii, dar nu i se atribuie nici o calitate stereotipizată. De exemplu omul poate fi considerat român fiindcă s-a născut în România și părinții îi sunt români, dar să nu aibă un comportament tipic românesc și să fie caracterizat ca ne tipic sau nestereotipic român. Trebuie de menționat că stereotipizarea reprezintă o consecință a unei categorizări strict sociale ce diferă de categorizarea obiectelor fizice [5].

H. Tajfel, pe lângă funcțiile individuale și sociale propune o clasificare mai complexă a funcțiilor stereotipurilor:

- Funcții psihologice;
- Funcții social – psihologice;
- Funcții sociale.

În așa mod H. Tajfel vine să completeze teoria lui W. Lippmann, conform căreia stereotipurile au funcția de a apăra valorile individului, dar precum propune autorul și identitatea sa socială. Precum a fost menționat anterior cea mai simplistă caracterizare a stereotipurilor și funcțiilor acestora a fost dată de W. Lippmann, din care reiese că funcția psihologică a stereotipurilor constă în sistematizarea multitudinii de informație ce este pe alocuri complexă, iar

procesul de stereotipizare permite individului o economie cognitivă. Prin acest fapt autorul explică că persoanele recurg la stereotipizare în defavoarea individualizării, ce necesită un efort cognitiv mai mare. Această accepțiune a fost supusă criticii cu toate că meritul acesteia constă în faptul că ea a oferit un impuls spre cercetarea stereotipurilor în general și în mod particular a acelor etnice. Astfel, J. Turner și colegii săi subliniază că stereotipurile nu reprezintă cea mai joasă formă de reprezentare a realității sociale, care sunt utilizate numai în cazul când sunt de neatins cele superioare, adică reprezentările individualizate.

Percepția persoanei în calitate de membru al unui grup nu înseamnă denaturarea identității sale adevărate, iar stereotipurile în sine reprezintă modalități utile și complexe de reprezentare socială.

Cu alte cuvinte procesul de stereotipizare nu constituie un proces ce contribuie la economie cognitivă precum considera W. Lippmann, ci un proces ce reflectă realitatea socială. Această explicație are la bază argumentul complexității și suprasaturării de informație de care este înconjurat individul, din care reiese că procesul de stereotipizare poate fi privit ca mijloc de cunoaștere a informației cu caracter social [6, p. 645].

Revenind la funcțiile stereotipurilor propuse de H. Tajfel, una din funcțiile social - psihologice de bază ale stereotipurilor o reprezintă *diferențierea intergrupală*, ce de multe ori este estimată în favoarea grupului de apartenență cu ajutorul căreia individul își *menține identitatea pozitivă de grup*. Diferențierea cea mai importantă constă anume în faptul că *autostereotipurile* au caracter pozitiv comparativ cu *heterostereotipurile*. Diferențierea intergrupală reprezintă un fenomen mult mai larg decât o simplă menținere a identității de grup. Exemplul cel mai concludent ce poate fi oferit în cazul dat sunt minoritățile etnice ce pot accepta diferențierea de statut sau accepta un statut mai jos în grupul în care se află. În așa caz minoritățile etnice sunt predispuse spre dezvoltarea unor autostereotipuri negative și heterostereotipuri pozitive [7].

P. Mlicki și N. Ellemers consideră că în stereotipurile indivizilor ce mențin un nivel înalt de identificare cu grupul etnic nu întotdeauna se menține identitatea pozitivă de grup precum afirma H. Tajfel și J. Turner ci din contra în anumite circumstanțe se dorește identificare cu grupul poate fi condiționată de dorința de a se diferenția de ceilalți [8, p. 112].

Dacă să ne referim la funcțiile sociale identificate de H. Tajfel putem identifica două: Prima funcție se referă la a) o explicație a relațiilor existente între grupuri, inclusiv căutarea cauzelor unor evenimente sociale complexe și de obicei triste; b) justificarea relațiilor inter-grupale existente, cum ar fi acțiunile comise sau planificate cu referire la grupurile etnice străine.

T. G. Stefanenco vine să completeze teoria propusă de H. Tajfel adăugând o a treia funcție socială, cea de menținere a relațiilor existente folosind stereotipurile anume pentru a salva aceasta relație. Ca exemplu pot fi oferite situațiile istorice: mecanismul psihologic de stereotipizare

întotdeauna a fost utilizat de diverse regimuri politice totalitare ce pentru a menține pozițiile creau un stereotip negativ al popoarelor pe care le supuneau [9, p. 159]. T. G. Stefanenco consideră că există diferențiere dintre stereotipizare ca proces psihologic ce contribuie la stabilizarea relațiilor interetnice bazate pe dominare și subordonare și stereotipurile etnice împânzite de prejudecăți ca determinat social. Cu alte cuvinte determinantele conținutului stereotipurilor sau mai bine spus a structurii interne a acestora trebuie căutate în factorii de natură socială.

Vorbind despre relațiile interpersonale, putem identifica stereotipurile etnice ca având o funcție mai mult negativă comparativ cu situația de grup. Persoana în cazul dat apelează la stereotipuri ne având suficientă informație despre interlocutor. Aspectul negativ apare și atunci când în relație cu alte persoane sunt utilizate și stereotipuri pozitive, nu numai negative. Acest lucru apare evident când persoană are așteptări pozitive de la un reprezentant al unui anumit grup condiționate de un anumit stereotip, iar acel reprezentant nu satisface așteptărilor persoanei. Acest lucru neapărat va duce la conflict.

E. Aronson, psiholog american, consideră că stereotipurile etnice în relații interpersonale întotdeauna aduc daune obiectului stereotipizat servind drept pretext de generalizare ce nu îi permite persoanei să se autorealizeze personal, deoarece calitățile personale nu sunt luate în calcul. Aceste lucruri ne demonstrează că utilizarea stereotipurilor în relațiile interpersonale, adică în perceperea unui de către celălalt prezintă dezavantaje deoarece reprezintă niște imagini sumare, evaluative și durabile [10].

În final putem afirma că problema stereotipurilor etnice rămâne în continuare actuală și se merită a fi studiată sub diverse aspecte.

Bibliografie

1. Липпман У. Общественное мнение. М., Институт Фонда «Общественное мнение». 2004. 384 с.
2. Крысько В. Г. Этническая психология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2002.-320с.
3. Katz D., Braly K. W. Racial stereotypes of one hundred college students // J. of Abnormal and Social Psychology. 1933. Vol. 28. p. 280-290.
4. Stephan W. G., Stephan C. W. Intergroup relations. Madison, 1996. pp. 7-24
5. Tajfel H. Human groups and social categories: Studies in social psychology. England: Cambridge University Press. 1981a. 255 p.
6. Nolan M. A., Haslam S. A., Spears R., Oakes P. J. An examination of resource - based and fit-based theories of stereotyping under cognitive load and fit // European J. of Social Psychology. 1999. Vol. 29. p. 641-663.

7. Tajfel H., Turner J. C. The social identity theory of intergroup behavior // Psychology of intergroup relations. Chicago, 1986. p. 7-24.
8. Mlicki P. P., Ellemers N. Being different or being better? National stereotypes and identifications of Polish and Dutch students // European J. of Social Psychology. 1996. Vol. 26. p. 97-114.
9. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология: Учебник для вузов. 4-е изд., испр. и доп. М.: Аспект Пресс, 2009. 368 с.
10. Аронсон Э. Общественное животное. Введение в социальную психологию. М.: Аспект-Пресс, 1998. 517 с.